

De arbeidsmarkt op middellange termijn

Federaal Planbureau (april 2003), *Economische vooruitzichten 2003-2008*, Brussel, 165 p.¹

Naar jaarlijkse traditie publiceerde het Federaal Planbureau in april zijn vooruitzichten op middellange termijn (periode 2003-2008). Deze bijdrage bevat de voornaamste krachtlijnen van het hoofdstuk over de arbeidsmarkt. Zoals gebruikelijk worden de vooruitzichten opgesteld bij 'ongewijzigd beleid' (de toestand begin 2003) en wordt niet vooruitgelopen op eventuele toekomstige maatregelen.

Macro-economische omgeving

Voor het derde jaar op rij hebben de internationale organisaties hun vooruitzichten voor de Europese Unie naar beneden herzien. Op het moment waarop onze vooruitzichten werden opgemaakt, gingen de conjunctuurspecialisten uit van een *matig herstel van de wereldeconomie tijdens het tweede semester van 2003*. Het internationaal scenario in onze vooruitzichten veronderstelt verder dat de voornaamste economieën terugkeren naar een activiteitsniveau dat overeenstemt met hun "potentieel" (cyclische versnelling van de economische groei in de Eurozone tot 2,5% in 2005, afzwakking tot potentieel nadien).

Gelet op die internationale context, is de groei van de Belgische economie zwak in 2003 en slechts matig in 2004, om vervolgens sterk toe te nemen in de periode 2005-2006. Dat de bbp-groei tijdens die periode (gemiddeld 2,7%) boven de potentiële groei ligt, heeft niet alleen te maken met de Europese economische heropleving, maar ook met de binnenlandse vraag. Die wordt gestimuleerd door de hervorming van de personenbelasting en door de herneming van de overheidsinvesteringen naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Bij ongewijzigd beleid levert de fiscale hervorming nog nauwelijks impulsen in de periode

2007-2008 en verzwakt de economische groei tot 2,1%.

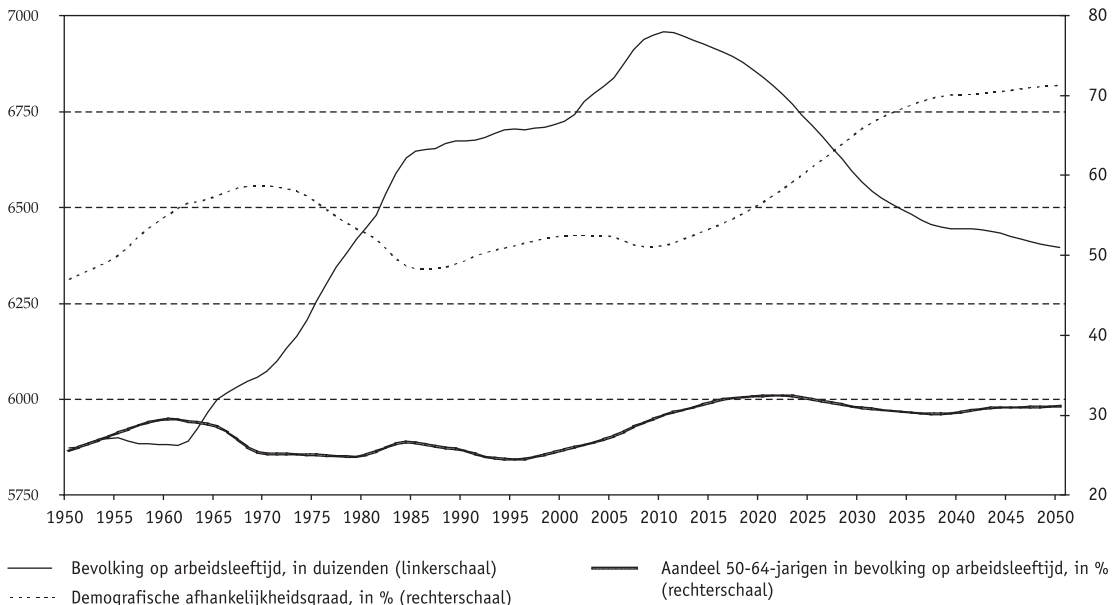
Demografie en potentieel arbeidsaanbod

De bevolking op arbeidsleeftijd groeit tijdens de komende jaren naar een historisch hoogtepunt (toename met 162 500 personen), naarmate de dunbevolkte oorlogsgeneraties de pensioengerechtigde leeftijd bereiken en daardoor de demografische afhankelijkheidsgraad² tijdelijk afneemt. *Die evolutie op middellange termijn staat dus in schril contrast met de evolutie op langere termijn* (zie grafiek 1). Vanaf 2010 zal de bevolking op arbeidsleeftijd immers beginnen afkalven omdat dan de baby-boomgeneraties de kaap van 65 jaar bereiken. De demografische afhankelijkheidsgraad zal daardoor drastisch toenemen.

Een tweede belangrijk demografisch gegeven is de *sterke veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd*. Het aandeel van de 50-plussers in de totale bevolking op arbeidsleeftijd neemt reeds toe sinds het midden van de jaren negentig en zal tijdens de komende jaren nog stijgen van 26,3% naar 29%. Daardoor neemt het gewicht van leeftijdsklassen die minder sterk actief zijn op de arbeidsmarkt toe en is de werkelijke demografische bijdrage aan de toename van het arbeidsaanbod veel minder sterk dan de forse toename van de bevolking op arbeidsleeftijd doet uitschijnen. Het potentieel arbeidsaanbod³ zou nog toenemen met afgerond 163 000 personen tijdens de projectieperiode, maar slechts 20% van die verhoging kan aan demografische evoluties toegeschreven worden.

Grafiek 1.

Demografische evolutie: perspectief op middellange en op lange termijn.

Bron: NIS – FPB.

Het gros van de toename heeft veeleer te maken met de *geleidelijke veroudering van vrouwelijke cohorten die sterker dan vroeger participeren* op de arbeidsmarkt en de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen doen stijgen. Samen met de demografische verschuivingen ten voordele van de oudere leeftijdsklassen, zorgt die tendens ervoor dat het aandeel van de 50-plussers in het potentieel arbeidsaanbod gevoelig stijgt (van 21,8% naar 25,1%). Ook om demografische redenen is de groei van het potentieel arbeidsaanbod veel minder uitgesproken in Vlaanderen (0,4% per jaar) dan in Brussel (0,8% per jaar) en Wallonië (0,7% per jaar).

Bijdrageverminderingen en loonkosten

Algemeen genomen wordt in 2008 een *stijging van de macro-economische werkgeversbijdragevoet* met afgerond 0,6 procentpunt verwacht in vergelijking met 2002. Die stijging is enerzijds toe te schrijven aan de financiering van de tweede pensioenpijler (0,4 procentpunt) en anderzijds aan het beleid op

het vlak van bijdrageverminderingen (0,2 procentpunt).

Als we de verschuivingen in de werkgelegenheid binnen en tussen bedrijfstakken buiten beschouwing laten, zijn de niet-indexering en het forfaitaire karakter van de structurele maatregel zelfs verantwoordelijk voor een opwaartse druk met 0,4 procentpunt op de macro-economische werkgeversbijdragevoet in vergelijking met 2002. Dat effect wordt echter gedeeltelijk gecompenseerd (ten belope van 0,2 procentpunt) door verschuivingen van de werkgelegenheid van de industrie naar de dienstensector. Drie factoren spelen hier. Voor elke looncategorie is de opwaartse druk op de werkgeversbijdragevoeten immers het laagst in die bedrijfstakken – i.c. de diensten – met relatief veel werknemers die vroeger niet onder de Maribelmaatregel vielen en die tot 2003 een inhaalbeweging in de bijdrageverminderingen genieten. Bovendien ontvangt laagverloonde arbeid een grotere korting dan hoogverloonde arbeid als gevolg van het forfaitaire karakter van de structurele maatregel. Ook op de werkgelegenheid in het kader van speciale banen wordt een lage werkgeversbijdra-

gevoet betaald. Aangezien de werkgelegenheid verschuift van hogeloonintensieve (en dus hoogbelaste) industrie naar speciale baan- en lageloonintensieve (en dus laagbelaste) diensten, zorgen die verschuivingen voor een neerwaartse druk op de macro-economische werkgeversbijdragevoet.

Bij ongewijzigd beleid – en in tegenstelling tot de voorbije periode – draagt het parafiscale beleid dus niet langer bij tot de beheersing van de loonkosten-evolutie. Daar staat echter tegenover dat de verdere uitvoering van de belastinghervorming (die de grootste impact heeft tijdens de periode 2005-2006) een temperend effect heeft op de brutoloooneisen. In onze vooruitzichten wordt verondersteld dat de wet op het concurrentievermogen gerespecteerd wordt, zodat de Belgische loonkosten (bij hypothese) niet sneller groeien dan gemiddeld in de drie referentielanden

Productiviteit en werkgelegenheid

De gemiddelde groei van de arbeidsproductiviteit (1,6% per jaar) zou iets hoger uitvallen dan in het recente verleden. De productiviteitscyclus is daar gedeeltelijk debet aan. De projectieperiode bevat immers enkel de opgaande fase van de cyclus, wat de gemiddelde groei van de productiviteit positief beïnvloedt. Bovendien zou – zelfs wanneer de loonnorm gerespecteerd wordt – de groei van de reële loonkosten per hoofd (1,3% per jaar) licht hoger uitvallen dan het gemiddelde uit de afgelopen vijf jaar, net zoals bij onze voornaamste handelspartners.

Bij een gemiddelde groei van de toegevoegde waarde van 2,4% per jaar, zou de totale werkgelegenheid in de marktsector gemiddeld met 0,8% per jaar groeien tijdens de projectieperiode, wat erop neerkomt dat bij de ondernemingen in totaal 162 000 bijkomende arbeidsplaatsen gecreëerd zouden worden. De toename van de totale binnenlandse werkgelegenheid en van het totale aantal werkende residenten zou van dezelfde orde van grootte zijn, aangezien noch de werkgelegenheid bij de overheid of bij de gezinnen, noch het saldo van de grensarbeid, fundamentele wijzigingen zou ondergaan. Daar de bevolking op arbeidsleeftijd ook fors toeneemt tijdens de komende jaren, heeft de stijging van het aantal werkende personen ech-

ter een bescheiden impact op de evolutie van de werkgelegenheidsgraad. De werkgelegenheidsgraad⁴ daalt in 2003 nog van 61,8% naar 61,6% en stijgt vervolgens geleidelijk naar 62,7% in 2008, slechts een half procentpunt boven het niveau dat reeds in 2001 werd bereikt.

Werkgelegenheid naar loonklasse

Het forfaitaire karakter van de structurele maatregel, de bijdrageverminderingen en de loonsubsidies in het kader van de speciale banenplannen (o.a. activaplanbanen, startbanen voor laaggeschoolden) zijn er a priori op gericht de werkgelegenheid van laaggeschoolden – lees laagverdienenden – en langdurig werklozen – in hoofdzaak ook laaggeschoolden – te bevorderen. In vergelijking met een arbeidscategorie-neutraal of een nulbijdrageverminderingenbeleid is dat ook zo. De toename van het aandeel van de laagverloonde normale werkgelegenheid van 28,4% naar 29,1% en van de speciale banen van 2,3% naar 2,6% in de marktwerkgelegenheid tussen 2002 en 2008 lijkt dat ook te bevestigen.

Die evolutie is echter te danken aan de eerder vermelde verschuiving van de economische activiteit tussen bedrijfstakken. Binnenin de meeste bedrijfstakken daalt daarentegen vanaf 2002 het aandeel van de laagverloonde werkgelegenheid. De stijging van de bijdragevoeten treft de lageloonverdieners immers in grotere mate dan de hogeloonverdieners wegens het degressief karakter van de structurele bijdragevermindering voor middellaagverloonde arbeid. Het gevolg is – onder de hypothese van eenzelfde groei van de brutoloonvoet in alle arbeidscategorieën – een relatieve kostenstijging van normale lageloonarbeid en een substitutie-effect ten gunste van hoogverloonde en speciale arbeid. Gelet op de uitstoot van laagverloonde normale arbeid op bedrijfstakniveau, zal de werkgelegenheid van laagproductieve arbeidskrachten dus in stijgende mate via de speciale banenprogramma's gerealiseerd worden.

Vergoede uittreding en werkloosheid

Het *aantal bruggepensioneerden* daalt sinds het begin van de jaren negentig. Die daling versnelde

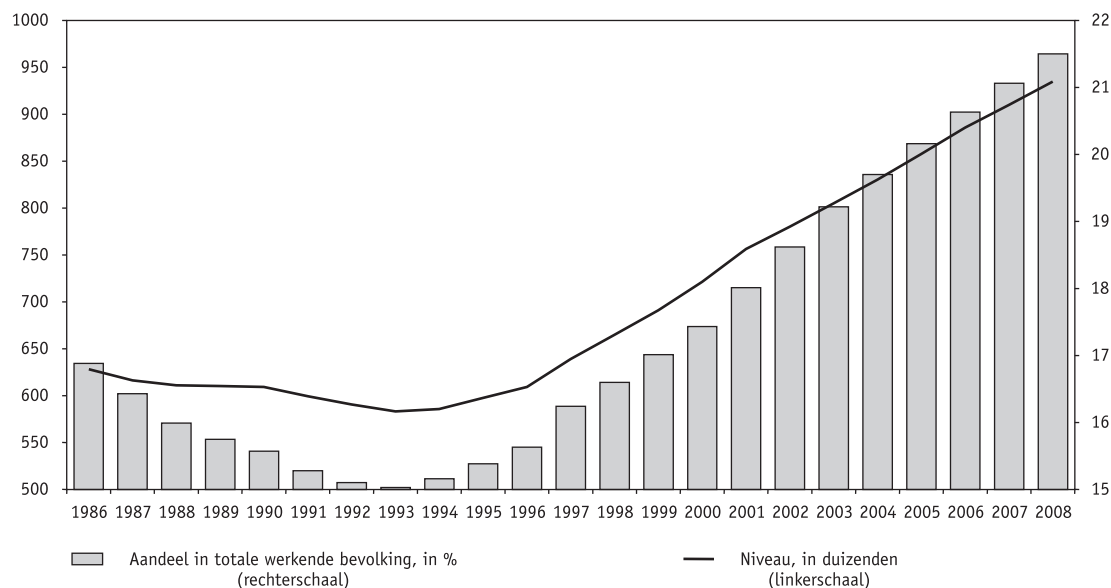
tijdens de periode 1996-2001 dankzij de goede conjunctuur en de ontradende maatregelen uit die periode die vooral de instroom in de leeftijdsklasse 50-57 jaar opmerkelijk deden slinken. Verscheidene factoren zorgen echter opnieuw voor een opwaartse druk op de instroom in het statuut. In de eerste plaats stijgt het aantal personen dat in aanmerking komt voor vervroegde uittreding door de vergrijzing van de werkende bevolking. In de tweede plaats heeft de minder sterke instroom op jongere leeftijd (50-57 jaar) gezorgd voor een inhaalbeweging op oudere leeftijd, die zich verder zal doorzetten tijdens de komende jaren. Ten slotte gaat de minder goede conjunctuur ook gepaard met een opstoot van de instroom in het statuut. Dat conjunctuurgebonden effect is weliswaar tijdelijk van aard, maar veroorzaakt een duurzame inkrimping van het aantal personen dat effectief beschikbaar is voor de arbeidsmarkt.

Tot 2005 ligt de uitstroom⁵ uit het statuut nog beneden de instroom en neemt het aantal bruggepensioneerden verder af. Na 2005 bereiken de oorlogscohorten de pensioengerechtigde leeftijd en zwakt

de uitstroom af, zodat *vanaf dan het aantal mensen in het statuut begint toe te nemen*. Op het einde van de projectieperiode zou het aantal bruggepensioneerden vrijwel identiek zijn aan het niveau van 2002.

Omdat het potentiële arbeidsaanbod vrijwel even sterk stijgt als de werkende bevolking, blijft de totale arbeidsreserve (werkzoekenden, oudere werklozen, voltijdse bruggepensioneerden en voltijdse loopbaanonderbrekers) in absolute termen nagenoeg ongewijzigd. Op basis van de verwachte evolutie voor bruggepensioneerden en voltijdse loopbaanonderbrekers, geldt dezelfde conclusie voor de werkloosheid.⁶ Die stijgt nog fors in 2003 en wordt vanaf 2005 geleidelijk teruggedrongen naar haar absoluut niveau uit 2002. De werkloosheidsgraad neemt af met 0,4% tijdens de projectieperiode, maar ligt *op het einde van de periode (12,9%) nog altijd licht boven zijn niveau uit 2001 (12,6%)*. De *samenstelling van de werkloosheid verandert* weliswaar. Omdat de instapleeftijd in het statuut van 'oudere werkloze' geleidelijk opgetrokken wordt naar 58 jaar, daalt de proportie mensen in

Grafiek 2.
Werkgelegenheid (leeftijdsklasse 50-64 jaar).

Bron: INR – RSZ – NIS – FPB.

dat statuut en stijgt de proportie effectief werkzoekenden. Het totaal aantal werkzoekenden neemt daardoor toe met 26 500 personen.

Analyse per leeftijdsklasse

De *werkgelegenheidsgraad bij de 50-plussers stijgt* reeds sinds het midden van de jaren negentig en zou – evenredig met de toename van de activiteitsgraad in die leeftijdscategorie – verder blijven toenemen (afgerond met 2,5 procentpunt). Dat gebeurt zelfs onder vrij behoudende hypothesen over de impact van de maatregelen die genomen werden ter aanmoediging van activiteit en werkgelegenheid op oudere leeftijd: de totale graad van arbeidsreserve en de werkloosheidsgraad dalen in die klasse slechts licht gedurende de projectperiode.

Aangezien het demografisch gewicht van de 50-plussers terzelfder tijd sterk toeneemt, springt de stijging van de werkgelegenheid in die leeftijdsklasse in absolute termen (toename met 255 000 personen tussen 2002 en 2008 – zie grafiek 2) nog veel sterker in het oog. Het aandeel van die klasse in de totale werkende bevolking steeg van 15,2% in 1994 tot 18,6% in 2002 en neemt toe tot 21,5% in 2008.

In de leeftijdsklasse 15-49 jaar spelen de conjuncturele fluctuaties een sterkere rol. Vanaf 2004 neemt de werkgelegenheidsgraad in die klasse ook terug

toe, zodat de inzinking uit de periode 2002-2003 geleidelijk weggevinkt wordt. Die evolutie wordt weerspiegeld in een geleidelijke daling van de werkloosheidsgraad in die leeftijdsklasse tot een niveau (10,9%) dat uiteindelijk slechts 0,2 procentpunt lager ligt dan in 2001, het einde van de vorige fase van hoogconjunctuur.

*Koen Hendrickx
Peter Stockman
Federaal Planbureau*

Noten

1. De publicatie kan besteld of afgedrukt worden via de website van het Federaal Planbureau: <http://www.plan.be>.
2. Verhouding tussen bevolking jonger dan 15 of ouder dan 64 en bevolking op arbeidsleeftijd.
3. Bevat naast personen die zich daadwerkelijk aanbieden op de arbeidsmarkt ook uittrekers met een RVA-uitkering (voltijdse bruggepensioneerden, oudere werklozen en voltijdse loopbaanonderbrekers).
4. Administratief concept: totaal aantal werkende personen (inclusief 65-plussers) t.o.v. bevolking op arbeidsleeftijd.
5. Voornamelijk personen die de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.
6. Ruim administratief concept: werkzoekenden plus oudere werklozen.